

Ewa Satalecka, DR HAB.
PROFESOR Polsko-Japońskiej Akademii
Technik Komputerowych w Warszawie
DZIEKAN WYDZIAŁU Sztuki Nowych Mediów
ul. Koszykowa 86
02-008 Warszawa
tel. + 48 607081812
email: ewasatalecka@pjatk.edu.pl

BUKOWNO, 10.03.2020

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Robert Jarzec,

***Czytelność krojów pism w systemach informacji
wizualnej***

Projekt artystyczno-badawczy prowadzony przez Roberta Jarzca
w Uniwersytecie Artystycznym w Poznaniu
pod opieką prof. dr hab. Krzysztofa Kochnowicza

Na przedstawioną mi do recenzji pracę doktorską Pana

Roberta Jarzca składają się:

- portfolio;
  - rozprawa – książka autorstwa kandydata pt. „Czytelność krojów pisma w systemach informacji wizualnej”;
  - *curriculum vitae* kandydata, uwzględniające wykaz dorobku artystycznego, naukowego, dydaktycznego oraz dokumentację wystaw wyróżnień i publikacji.
- Dokumenty otrzymałam w wersji wydrukowanej i cyfrowej. Wszystkie przygotowane z najwyższą starannością.

Dokumentacja została sporządzona w sposób klarowny, uporządkowany i estetyczny.

Pan Robert Jarzec w niewielkim, zaledwie 12 stronicowym portfolio mieści 4 dotychczas zaprojektowane kroje pism i 4 aplikacje. Mogłoby się wydawać, że to niewiele. Jednak każdy, kto kiedykolwiek zmierzył się z projektowaniem systemowym wie, że za każdym z tych projektów ukryte są godziny, dni, miesiące żmudnej systematycznej pracy. Toteż wykaz publikacji i wystaw oraz wyróżnień, jakie za swoje projekty otrzymał kandydat jest długi i wskazuje, że dzieła te znalazły uznanie polskich i zagranicznych instytucji.

Opis drogi edukacji i rozwoju kariery akademickiej Pana Jarzca wskazuje, iż zagadnienia komunikacji znajdowały się w obszarze jego zainteresowań od początku studiów wyższych: najpierw kulturoznawstwo, następnie grafika i wreszcie projektowanie graficzne, pod opieką profesora Krzysztofa Kochnowicza, szczególnie wyczulone na typografię. Oprócz ukończonych z wyróżnieniami wybranych kierunków studiów, kandydat uczestniczył w szeregu kursów specjalistycznych. Brał też udział w warsztatach i konkursach typograficznych, w których (już na etapie studiów) odnosił sukcesy, a jego prace były przedstawiane na licznych wystawach i w publikacjach pokonkursowych.

Warto tu przytoczyć wyróżnienie w konkursie Projekt Roku 2017, organizowanym przez STGU i publikację w prestiżowym roczniku 365xTypo, wydawanym przy okazji kolejnych kongresów ATypI.

Swoją wiedzą i umiejętnościami dzieli się Pan Jarzec ze studentami kilku uczelni, gdzie współprowadzi, lub samodzielnie prowadzi, zajęcia poświęcone projektowaniu znaku, liternictwa i krojów pism. Przedstawione efekty, zaproponowanych przez niego ćwiczeń, prezentują dobry poziom akademicki.

Dorobek artystyczny i pedagogiczny Pana Jarzca oceniam jako uprawniający go do podjęcia i prezentacji autorskiego projektu doktorskiego.

W swoim projekcie doktorskim Kandydat odnosi się do współczesnych problemów komunikacyjnych, a przede wszystkim do zagadnień związanych z rozpoznawalnością i czytelnością pisma. W kolejnych rozdziałach swojej dysertacji porusza wybrane aspekty międzynarodowych badań i ustosunkowuje się do ich wyników, wykazując w tym obszarze dużą znajomość tematu. Cytowane wyniki i opinie referują do prac dotyczących procesów kognitywnych, publikowanych w szanowanych czasopismach, prezentujących wyniki badań psychologicznych i neurobiologicznych. W większości (poza Ann Bessemans, która pracowała z dziećmi w ich w rodzimym języku) dotyczą sfery anglojęzycznej. Co wydaje się o tyle istotne, że w języku angielskim uczymy się czytać frazami nie literując

w trakcie czytania wyrazów, jak to dzieje się w języku polskim, na przykład. Na tę odmienność zapisu i odczytu w różnych językach zwracała uwagę w swoich badaniach właśnie Ann Bessemans. Także przytaczane w publikacji kroje pism i teksty testowe często pochodzą z angielskiego obszaru językowego. Oczywiście szereg obserwacji poczynionych przez doktorantów uczelni projektowych, badaczy i naukowców cytowanych przez Pana Jarzca ma charakter uniwersalny, niemniej jednak brakuje mi w pracy kandydata zarówno odniesień do polskich badań w tym zakresie (mam tu na myśli szczególnie badania Profesora Ryszarda Otręby – pioniera badań czytelności, autora szeregu artykułów na ten temat), jak i własnych testów i obserwacji Kandydata. Dysponując sporym zasobem doświadczeń opisanych przez różne laboratoria, moim zdaniem, doktorant powinien był wybrać/ustanowić swoją metodę badawczą, by skonfrontować zakładane efekty reakcji na tekst złożony jego krojem pisma, z rzeczywistym czytelnikiem. Następnie powinien przedstawić wyniki tych badań w dysertacji.

Nie znajduję ich tu jednak i pozostaje mu ufać jedynie, że zostaną okazane w czasie obrony projektu.

Pan Jarzec deklaruje, że „Projekt stanowi próbę odpowiedzi na problem, jakim jest konieczność zapewnienia wysokiej czytelności komunikatów tekstowych opracowywanych na potrzeby systemów informacji wizualnej”. I podaje dalej: „Jako cel projektu zdefiniowano opracowanie rozwiązania mogącego podnieść czytelność znaków pisma stosowanych w informacji wizualnej”¹.

Czy ten zamiar się powódł – jak tego dowieść?

Doktorant opsuje grupę docelową użytkowników/czytelników jako niezmiernie szeroką, zarówno pod względem cech psycho-fizjologicznych jak i mentalnych, wynikających z warunków środowiskowych – można rzec, że pragnie zaproponować krój pisma odpowiedni „dla każdego i do każdego zastosowania”. Wyraża chęć zaprojektowania kroju doskonale czytelnego na papierze, na ekranie, w przestrzeni publicznej, w krótkich i długich tekstach, w małych i wielkich punktacjach. Bardzo ambitne zadanie.

1. Robert Jarzec, „Czytelność krojów pisma w systemach informacji wizualnej”, Poznań, 2020, str. 58.

Projektant podaje, że „wyniki analiz pozwoliły (mu) wyodrębnić parametry najczęściej występujące w krojach spełniających wymogi wskazanych zastosowań”². Niestety nie podaje metody analitycznej, która zastosował, nie wiemy jakie kroje testował, nie wiemy na czym polegały testy i nie widzimy wyników tych testów. Dowiadujemy się jedynie, że „kolejna konfrontacja badań własnych i uprzednio cytowanych pozwoliła mu jasno określić cechy kroju pisma, który zaprojektował” oraz, że z listy zastosowań zostały wyłączone zastosowania do oznaczeń drogowych, jako wymagające dodatkowych analiz.

I dalej przechodzimy do opisu procesu projektowego, który przebiegał w sposób standardowy – od szkiców, przez prototypowanie do realizacji projektu końcowego. Projektant podaje, iż „na każdym etapie weryfikował implementowane rozwiązania w kontekście omówionych metod podnoszenia czytelności tekstu na poziomie kształtowania obrazów liter i słów”³. Jednak znów, nie dowiadujemy się jakimi metodami dokonywał weryfikacji, jakie obiektywne badania stosował, jak liczna grupa i jakich czytelników, w jakich warunkach uczestniczyła w testach czytelności. Czy poddawano badaniu teksty złożone tym i innymi krojami? Jakimi? Jak mierzono czytelność? Czas? Długość tekstu? Co dokładnie stanowiło o wyższości przyjętych rozwiązań nad innymi? Odrzuconymi? (Temu miała być poświęcona dysertacja). Kto weryfikował czytelność tekstu?

W akapicie zatytułowanym: „Metody testowania stosowane podczas pracy nad projektem...”⁴ Pan Jarzec opisuje **CO** było testowane, ale nie podaje niestety **JAKĄ METODĄ** i w jakich grupach docelowej i kontrolnej, w jakich warunkach – jakie przyjął parametry? Uważam, że to poważny niedostatek metodologiczny, który w znaczący sposób obniża wartość badawczą projektu. Zdziwiła mnie to tym bardziej, że cytowane uprzednio artykuły proponują szereg obiektywnych narzędzi badawczych, szczegółowo podają stosowane metody, a w wypadku dysertacji takich jak Ann Bessemans, gdzie współpracują kognitywisci i projektantka, wręcz uczulają na potrzebę ustanowienia obiektywnej metodyki w badaniu projektowym i jej opisu. By mogło ono zostać powtórzone i zweryfikowane przez inny, niezależny zespół. Inaczej, jeśli badania nie da się powtórzyć, trudno o wiarygodność a jakkolwiek weryfikacja wyników i wniosków staje się niemożliwa.

2. Robert Jarzec, „Czytelność krojów pisma w systemach informacji wizualnej”, Poznań, 2020, str. 61.

3. Robert Jarzec, „Czytelność krojów pisma w systemach informacji wizualnej”, Poznań, 2020, str. 65.

4. Robert Jarzec, „Czytelność krojów pisma w systemach informacji wizualnej”, Poznań, 2020, str. 66.

Jeśli chodzi o kolejną część – charakterystykę projektu – opis i prezentacja bogatej i poprawnie zaprojektowanej rodziny, nie budzą moich zastrzeżeń. Co prawda po opublikowanej w roku 1989 Scali Martina Majoor, 30 lat później, projekt o zbliżonych założeniach formalnych i zbliżonej czytelności do Scala Sans, nie czyni rewolucji, niemniej wpisuje się pozytywnie w dorobek polskiej typografii.

Tak więc jako recenzentka stoję przed koniecznością wydania opinii na temat projektu, który budzi bardzo mieszane refleksje. Z jednej strony cenię i podziwiam dorobek projektowy i edukacyjny Pana Jarzca, uznaję jego wiedzę, umiejętności i kompetencje projektowe i pedagogiczne jako bardzo wysokie. Z drugiej strony czuję się rozczarowana brakami metodycznymi w przedstawionym do recenzji projekcie. Uważam, że bez rzetelnego przeprowadzenia i przedstawienia wyników badań testujących ten konkretny projekt, twórca nie może wydawać wiarygodnej opinii na temat czytelności kroju, który nam przedstawia, choć nadal może go prezentować jako kompletne i udane dzieło plastyczne.

W istocie, walory estetyczne kroju jako dzieła nie budzą wątpliwości.

OCENA

Finalne dzieło nie do końca wyczerpuje temat zawarty w tytule rozprawy doktorskiej Roberta Jarzca: „Czytelność krojów pisma w systemach informacji wizualnej”. Kandydat stawia tezę i wyraża nadzieję, że rezultaty jego badania przyczynią się do poprawy jakości komunikacyjnej różnych form tekstu, podnosząc ich czytelność. Zadaniem projektu jest stworzenie uniwersalnego kroju pisma o szerokim spektrum użyteczności. Zastosowane przez kandydata rozwiązania metodyczne i projektowe częściowo spełniają te założenia. Struktura pracy jest logiczna i w pełni im podporządkowana.

Przedstawiony do oceny projekt oceniam jako bardzo dobry artystycznie i projektowo, zadowolający kreatywnie i słaby pod względem badawczym i naukowym.

Praca jest samodzielna. Do zalet pracy zaliczam także:

- poprawny język akademicki, czytelną narrację i bogaty materiał ilustracyjny;
- dbałe opracowanie graficzne;
- logiczny i jasny sposób prezentacji.

Niedostatki to:

- brak odniesienia do wcześniejszych prowadzonych w Polsce badań i wydanych publikacji;

- brak przedstawienia metod i przebiegu badań przygotowawczych do projektu;
- brak testów i badań dotyczących percepcji deklарowanych w założeniach różnorodnych tekstów, złożonych przedstawionym do oceny krojem.

OCENA DOROBKU ARTYSTYCZNEGO

Wykazane przez kandydata w portfolio i notcie biograficznej działania artystyczne, badawcze i edukacyjne budzą szacunek dla jego zaangażowania zarówno twórczego, naukowego jak i edukacyjnego. Dorobek w tym zakresie oceniam jako bardzo pozytywny.

KONKLUZJA:

Po wnikliwej analizie dostarczonych materiałów tj. dorobku artystycznego, osiągnięć artystyczno-naukowych oraz dydaktycznych i projektu doktorskiego pt. „Czytelność krojów pisma w systemach informacji wizualnej” (części teoretycznej i dzieła projektowego), stwierdzam, że praca Pana Roberta Jarzca stanowi oryginalne dokonanie artystyczno-projektowe oraz spełnia w większości niezbędne wymogi określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki w dziedzinie sztuki plastyczne w dyscyplinie artystycznej sztuki piękne, w której to dyscyplinie przewód został wszczęty.

Wnioskuje zatem o nadanie Panu Robertowi Jarzcowi stopnia doktora sztuki w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie artystycznej: sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki (zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 20.09.2018).

Ewa Satalecka